THE ISRAELITE PRESS
The only Jewish Newspaper in Western Canada.
דאָס אידישע וואָרט
Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 765 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Established 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

די פאַגראָמען אין פּוילן

אין משך פון כמעט איין וואָך צייט זיינען פאָרגעקומען צוויי פאָגראָמען אויף אידן אין פּוילן, — לעצטע וואָך אין זלאָטשאָוו, און די וואָך, אין ראַדאָם.

מיר רופן עס אָן פאָגראָמען, כאָטש אין דער שפּראַך פון די אָפיציעלע באַריכטן וועלן די אויסברוכן מסתמא באַצייכנט ווערן מיט דעם מילדערן אויסדרוק „עקסצעסן". אָבער גע'ממית'מע און שווער און לייכט פאַרוואונ־דעטע אידן זיינען געווען, און אידישע פענסטער זיינען צעשמעטערט גע־וואָרן. און אידיש האָב און גוטס, — משטיינס געזאָגט, וויפל פּוילישע אידן האָבן פון דעם מיז. — איז געפלינדערט געוואָרן. און מיר האָבן ניט קיין שום אורזאַך צו פאַרמילדערן די פאַסירונגען . . .

דער פאַגראָם איז זלאָטשאָוו איז געווען דירעקט א רעזולטאַט פון דעם אַלמן געמיינעם בלבול, אז אידן זאָלן האָבן באַליידיקט א קאַטוויליש־פּראָצעסיע. — א בלבול, וואָס די אָפיציעלע פּוילישע נייעם אָנגעטור האָט געהאַט דעם קופּערנעם שטערן צו באַשטעטיקן. די אורזאַך פונ'ם פאַגראָם אין ראַדאָם איז אונז ניט באַקאַנט.

אָבער באַמת מאַכט עס דאָך ניט קיין אונטערשייד. — די „אורזאַכן" זיינען דאָך בלויז אויסריידן. די אמת'ע אורזאַכן ליגן אויסן אויסריידן. די אמת'ע אורזאַכן ליגן אביסל ווייטער, און וועגן זיי רעדט מען געוויינלאַך ניט. — ניט די פּוילישע נייעם אָנגעטור, יעדנפאַלס.

למען האמת מוז מען זאָגן, אז מיר קאָנען ניט חושד זיין די איצטיקע פּוילישע רעגירונג אין אָרגאַניזירן און דירעקט אַרויסרופן די פאַגראָמען. זי האָט אירע איינענע „ציוויליזירטע" מיטלען פאַר דער וועלט אויסראַטונג פון דער אידישער שעה אָפּעלקערונג, אין זי האַלט ניט פון די באַרבאַרישע פאַגראָם מיט־לען. דער פאַקט איז, אז די פּאָליציי האָט אין ביידע פאַלן באַמיט זיך איינצו־שטעלן אָרדענונג.

מיר זיינען אָבער יאָ חושד, אז די אַלגעמיינע פּאָליטיק פון דער רע־גירונג בנוגע אידן קאָן יאָ פירן צו פאַגראָמען. באַלד ווי די רעגירונג אַליין באַשלאָס די אידישע באַפעלקערונג ווי שטיף־קינדער, און באַגינען זיך צו זיי ווי צו מינדערווערטיקע ביירגער, שאַפט עס דעם איינדרוק ביי די כולי־גאַנישע עלעמענטן, אז אידן איז א פאַגריאַפּישע מצוה צו אַטאַקירן און אז ס'איז ניט קיין באַזונדער סכנה באַשטראָפט צו ווערן פאַר דעם.

אין דער צייט פון אַזאַ שווערן עקאָנאָמישן קריזיס זוכט דער המון דעם שעיר לעזעזל אויף וועמעס קאָפּ אויסצוגיסן זיין אומצופרידנהייט. — און וועמעס קאָפּ זיינען נאָך אַזוי שוצלאָז ווי די אידישע?

אַמווייניקסטנס קאָנען מיר דערוואַרטן פון דער פּוילישע רעגירונג אַז זי זאָל אָפּשטעלן מיט א שטאַרקער האַנט די פאַגראָמען כוואַליע. איידער זי וועט זיך פאַרשפּריטן, און אַז זי זאָל איבערצייגן די כוליגאַנישע עלעמענטן אין לאַנד, אַז קיין פאַגראָמען וויל זי ניט.

דער סימפּסאָן באַריכט פאַרבלייבט א טויטער דאָקומענט

דער סימפּסאָן באַריכט, וואָס האָט געבאָרן דעם טרויעריק באַרימטן וויינס פאַפיר פון לאָרד פעספילד, איז איצט א טויטער דאָקומענט. ער ווערט כאָטש איצט אוועקגעלייגט אין אַרכיוו, און וועט מער ניט אויסגעגרעבן ווערן אין דער פּראַקטיק. דאָס איז אפשר געקומען אביסל צו שפּעט, נאָכדעם ווי ער האָט שוין אָנגעטאָן פיל שאָדן, אָבער ס'איז בעסער שפּעטער, ווי קיינ־מאָל ניט.

דר. דראַמאָנד שילס, געהילפס סעקרעטאַר פאַר קאָלאָניאַלע ענינים, האָט ביי דער זיצונג פון דער מאַנדאַטן קאָמיסיע אין זשענעוואַ געלאָזט וויסן, אַז די רעגירונג וועט ניט באַנוצן דעם פון סימפּסאָן באַ־ריכט אינ'ם דורכפיר פון דעם צוועלף־מיט־א־האַלבן מיליאָן דאָלאַרדיקן אַנט־וויקלונגס פּלאַן. נייע מאַטעריאַלן און נייע ציפערן וועלן אַנשטאָט דעם גע־זאַמלט ווערן אויפ'ן אָרט, פון די וואָס וועלן אָנפאַרטרויט ווערן מיט'ן דורכ־פיר פונ'ם פּלאַן.

ווי זי זעט אויס, איז די פאַרטרעטער פון דער אידישער אָגענטור גע־לונגען אויבערצוצייגן די ברייטישע רעגירונג אין די פאַלשקייטן פון לאָרד סימפּסאָנס באַריכט און זיינע אויספירן. דאָס האָט געפירט אין דעם ערשטן טייל פון די פאַראַנדלונגען צו פרעמיער מאַקדאָנאַלדס בריוו צו דר. וויי־צ־מאַן. אין וועלכן די ערגסטע פונקטן פונ'ם וויינס פאַפיר זיינען פאַרמילדערט געוואָרן. אין דעם צווייטן טייל פון די פאַראַנדלונגען האָט עס געפירט צו דעם. אז די רעגירונג זאָל זיך אָפּזאָגן פונ'ם סימפּסאָן באַריכט ווי א באַזיס פאַר דעם אַנטוויקלונגס פּלאַן.

לויט דר. שילס באַריכט ביי דער מאַנדאַטן קאָמיסיע, לייגט די ברי־טישע רעגירונג גרויסע האָפענונגען אויף דעם אַנטוויקלונגס פּלאַן, דערוואַר־סנדיק פון אים גרויסע רעזולטאַטן „פאַר אַלע איינוואוינער פונ'ם לאַנד".

דאָס וועט זיין דער ערשטער אַקטיווער און דירעקטער שריט מצד דער מאַנדאַטן מאַכט צו העלפן אינ'ם אויפבוי פונ'ם לאַנד, די אַרבעט, וואָס ביז איצט האָבן די אידן געטראָגן אויף זייערע פּלייצעס, און ניט מיט דער שטיצע, נאָר אין פנים פון שטערונגען מצד דער מאַנדאַטן מאַכט.

מיט דער פאַקטישער באַוויטיקונג פון דעם סימפּסאָן באַריכט, זיי־נען דאָ האָפענונגען, אַז די אידן זאָלן עפּעס אויך קאָנען דירעקט געניסן פונ'ם אַנטוויקלונגס פּלאַן, און ניט בלויז אויף אַזויפיל, אויף וויפל דאָס וועט פאַר־בעסערן די לאַגע פון די אַראַבער.

כאָטש מיר מוזן אַנערקענען, אַז די פאַרבעסערונג פון דער אַראַבישער עקאָנאָמישער לאַגע אין לאַנד איז פאַר אונז אויך א געוויינס.

איז עס צו פרי?

סענאַטאָר ראָבערטסאָן, אַרבעטס מיניסטער, וועלכער מאַכט איצט א טור איבער'ן לאַנד מיט'ן צוועק אונטערצוזוכן די אַרבעטסלאָזיקייט לאַנד, האָט אין וויקטאָריא דערקלערט, אַז ס'איז נאָך איצט צו פרי צו באַראַטן זיך וועגן די פלענער פאַר די אַרבעטסלאָזע. זיין מיינונג איז, אַז די אויסזיכטן אין לאַנד זיינען איצט פאַרבעסערט געוואָרן א דאַנק דעם בעסערן מצב פון די תבואות. דעם אָפּשטעל פון אימיגראַציע און דער אַנטוויקלונג פון נייע אינ־דוסטריען אין לאַנד.

אוואָדע איז עס גוט צו קאָנען זיין אָפּטימיסטיש פאַר דער צוקונפט, כאָטש ניט אַלע קאָנען טייל דעם מיניסטערס אָפּטימיסטישע דערוואַרטונ־גען. אָבער וואָס די אויסזיכטן אויף שפּעטער זאָלן ניט זיין. האָבן מיר דער־וויל פאַר זיך די זייער ניט פרייליכע פאַקטן, — אַן אַרבעטסלאָזיקייט, וואָס טרעפט א סך איבער די אַרבעטסלאָזיקייט פון לעצטן יאָר אין דער זעלבער צייט.

און מיט א יאָר צוריק, אין דער צייט פון די וואַלן, האָט מר. בענעט אין זיינע איצטיקע מיניסטאָרן ניט געטראַכט אַז דאָס איז א פּראָבלעם וואָס כאָטש אויך דאַן זיינען זיי געווען אָפּטימיסטיש, אַז עס וועט זיי געלינגען שנעל צו ליקווידירן דעם קריזיס.

עס וואָלט געווען איצט א גרויסער פעלער פון דער רעגירונג אָפּצו־לייגן די פראַגע אויף שפּעטער. בלויז מיט דער האָפענונג אַז די לאַגע וועט זיך פאַרבעסערן. כל־זמן די אַרבעטסלאָזיקייט עקזיסטירט, און אין אַזאַ גרויסן פאַרנעם. איז עס א נאַציאָנאַלע פּראָבלעם פון ערשטער דרינגלאַכקייט יעדע שעה פון טאָג. און מיטלען מוזן אָנגענומען ווערן באַלד. ניט אָפּלייגנדיק אויף שפּעטער, צו פאַרלייכטערן די שווערע לאַגע.

קאָמוניקאַט פון דער פילאָלאָגישער סעקציע פון ייוואָ

וועגן דער אויסלייג־קאָנפערענץ אָפּגעהאַלטן דעם 24טן און 25טן מאַי, 1931, אין ווילנע.

דעם 24טן און 25טן מאַי איז פאַרגע־קומען אין ווילנע אַן אַרטאַראַפּישע קאָנ־פערענץ, צוזויפגערופן פון דער פילאָלאָגי־שער סעקציע פון אידישן וויסנשאַפטלאַכן אינסטיטוט. דער אַמעריקאַנער אָפּטייל פון ייוואָ איז געווען דערפרעזענטירט דורכ'ן מיטגליד פון דער פילאָלאָגישער סעקציע ש. ניגער. די אידישע קולטור געזעלשאַפט אין אַמעריקע — דורך יוסף אָפּאַטאָשו, די צענטראַלע שול אָרגאַניזאַציע פון דער פּוי־לישער רעפּובליק דורך דר. משה זילבער־פאַרב, דער וואַרשעווער פּען־קלוב — דורך נ. פּרילוצקי, די צענטראַלע אידישע שול־אָרגאַניזאַציע פון לעטלאַנד. — דורך דר. עקלישעק און י. פאַבריקאַנט, די ליטווישע אידישע לערערשאַפט — דורך העלענע כאַצקעלס, דר. שמואל לעווין א"א. די לאַ־קאַלע אויסלייג־באַראַטונגען אין רומעניע און דרום־אַמעריקע, צוגעגרייט ווי דער אינ־יציאַטיווע פון ייוואָ, האָבן צוגעשיקט זייערע רעזאָלוציעס צו דער קאָנפערענץ.

אַרום אין אַרום האָבן זיך אין דער קאָנ־פערענץ באַטייליקט מיט שטים־רעכט 56 רעפּרעזענטן, וואָס טיילן זיך אַזוי: מיטגלי־דער פון דער פילאָלאָגישער סעקציע פון ייוואָ 5 (ב. ווייַנרייך, ש. ניגער, נ. פּרי־לוצקי, ז. קאַלמאַנאָוויטש, ז. רייזין), לע־דער פון אַן דער קאָנפערענץ מיט באַראַט־רעכט: מיטגלידער פון אויפסיכט ביוראָ און פון ראַט פון ייוואָ, פאַרטרעטער פון די געזעלשאַפטן "פריינד פון ייוואָ" און אַ־דיש־לערער.

די קאָנפערענץ האָט זיך אָנגעהויבן נאָך אריינגעלייענט אַ גרוס פון דר. מ. ווייַנ־רייך און ז. רייזין, מיט צוויי פאַרטראָג פון אַן אַלגעמיינעם כאַראַקטער: נ. פּרי־לוצקי, אויסלייג אין מיסטעטשיש־וויסנשאַפט, און ז. קלמאַנאָוויטש, פאַנעטישער אָדער קאָנזוועציאָנעלער אויסלייג.

נ. פּרילוצקי האָט זיך געשטעלט אויפן שטאַנדפּונקט, אַז איידער מען גייט בויען אַן איינהייטלאַכן אויסלייג, דאַרף מען פריי־ער פיקסירן א מוסטער שפּראַך, וואָס זאָל זיין אַבלינאַטאָריש פאַר דער סצענע, פאַר דער שול א. א. וו. דערביי האָט ער אויך שוין געאייכנט דיר קאָנטורן פון דער דאָ־זיקער מוסטער־אויסשפּראַך, פאַרלייגנדיק צו באַזירן זיי אויפן וואַלינער דיאַלעקט.

לחיפוך צו דעם האָט ז. קלמאַנאָוויטש באַטאָנט, אַז דער אויסלייג קאָן ניט זיין נעבויט אויף דער אויסשפּראַך, אַז אַלע פּראָוואָנס פון א "פאַנעטישן" אויסלייג האָבן קיין האַפט ניט, און אַז עס קאָן בלויז זיין איין פּרינציפּ אין דער אָרטאָגראַפיע: דער פּרינציפּ פון אַפּאַראַט, פון קאָנוועניע.

אין דער דעבאַטע האָבן זיך באַטייליקט ש. ניגער, י. אָפּאַטאָשו, ז. רייזין, י. מאַרק, מ. ווייַנרייך, א. י. נאַדשמידט, א. מאַ־דעווסקי און א נאַנצע רייַ אַנדערע. די דער־נער האָבן ניט איינגעשטימט מיט פּרי־לוצקיס פאָרשלאָג וועגן אָפּטאַנגיק מאַכן דעם איינהייטלאַכן אידישן אויסלייג פון דער פראַגע וועגן אַן איינהייטלאַכער אויסשפּראַך. צוזאַמען דערמיט איז אָבער אַנערקענט געוואָרן, אַז די עצם פראַגע וועגן א מוסטער־אויסשפּראַך איז זייער א וויכטיקע און אָ'ס'איז רעקאָמענדירט געוואָרן דער פילאָלאָגישער סעקציע פון ייוואָ צו שאַפן א ספּעציעלע קאָמיסיע פאַר דער דאָזיקער פראַגע, בחסכם מיט אַפּאַרטעטער פון די אַרטיסטן, פון דער לערערשאַפט און א. וו.

די ווייטע זיצונג איז געווען אָפּגעגעבן דעם אויסלייג פון די העברייאישן. די פראַגע איז געשטעלט געוואָרן אַזוי: צי זאָל מען אויסלייגן די העברייאישן אין אידיש אַזוי ווי ביז איצטער, אויפן העב־רייאישן העברייאישן שטייגער, אָדער מען זאָל זיי אויסלייגן אין שייַן־ווייַז אין דער אַנדערער שטייגער, אַז מען זאָל אַפּלייגן דעם אַ ריי געזעלשאַפטלאַכע מאַ־טעריאַלן אין אַ נייַ אַרט אויפן אַלגעמיינעם אידישן לאָזן זיך צו־נויפגעמען בערך אַזוי:

1. די אינטערעסן פון די קינדער, וואָס לערנען. זיך ערשט לייענען און שרייבן שול־אָרגאַניזאַציעס א. א. וו.) מיט אַן אויפפאַדערונג צו שטעלן די פראַגע אויפן סדר היום.

דער צווייטער וואָריאַנט (געשטיצט פון מ. זילבערפאַרב, ב. כהן־ווירגיליי, נ. פּרי־לוצקי) האָלט, אַז די רעפאָרם איז שוין יאָ געווען צייטיק און רעקאָמענדירט דאָ־ריבער דער פילאָלאָגישער סעקציע פון ייוואָ צוצוטרעטן צו דעם אויסארבעטן די כללים פאַר דער רעפאָרם, ווי אויך דורכ־צופירן אין הסכם מיט די פריער אָנגערו־פענע פאַראינטערעסירטע קערפּערשאַפטן.

דער ערשטער וואָריאַנט האָט אויפגע־קליבן 20, דער צווייטער 26 שטימען; 4 האָבן זיך אָפּגעהאַלטן. די גאַנצע רעזאָלו־ציע ווענען רעקאָמענדירן דער פילאָלאָגישער סעקציע צוצוטרעטן צום אויסארבעטן די כללים פון דער רעפאָרם און דורכפירן זי בהסכם מיט די פאַראינטערעסירטע קער־פּערשאַפטן האָט באַקומען 26 שטימען פאַר, 21 קעגן.

פון אַנדערער רעקאָמענדאַציעס פון דער פילאָלאָגישער סעקציע, וועלכע זיינען אָנ־גענומען געוואָרן אויף דער קאָנפערענץ, וועלן מיר דערמאָנען:

אויסשטאַרבטען בהסכם מיט גראַפיקער אַן איינהייטלאַכן טיפּ אידישע אותיות פאַר דרוק און שריפט.

באַשטימען דעם געבראַוך פון געוויסע אותיות, וואָס באַצייכענען פאַרשייַדענע קלאַנגען: א און אַ, פּ און פ א. א. וו.

אין דער פראַגע פון איינהייטלאַכן אויס־לייג בנוגע ניט־העברייאיזמען איז אָנגע־נומען געוואָרן אַן אַלגעמיינער פּרינציפּ, ווי א רעקאָמענדאַציע צו דער פילסעקציע, אַז די רעפאָרמען דאַרפן ווי מעגלעך ווייַ־ניק ביינען דאָס איצטיקע שריפט־בילד.

פון די פרט־פראַגען איז באַהאַנדלט גע־וואָרן בלויז א טייל. דער וויכטיקסטער באַשלוס איז, אַז דאָס וואָרט ייד, יידיש, א. א. וו. דאַרף געשריבן ווערן מיט צוויי יודן (און ניט מיט אַלף יוד, אָדער ווי עס איז אַנדערש). וויטער איז רעקאָמענדירט געוואָרן דער פילסעקציע צו בלייבן ביי די שרייבונגען אויף (אויפן טיש, שטיי אויף) ביי (ניט בא) ער רעדט (ניט רעט), לערע־רין (ניט לערערן).

די קאָנפערענץ האָט אויך אויסגעהערט רעפעראַטן וועגן דער לאַטיינישער טראַנ־סקריפּציע פון אידיש פאַר געוויסע טעכ־נישע צוועקן (ז. רייזין און י. שאַבאַד) און וועגן אַפּשטעל צייכנס (י. מאַרק). די פאַר־עטפערונג פון די ביידע פראָבלעמען איז איבערגעגעבן געוואָרן דער פילסעקציע צוזאַמען מיט אַלע אַנדערע רעקאָמענדאַ־ציעס אין פאַרשלאָגן.

די טרעגער פון די משיחישע באַוועגונגען ביי אידן

אַן אָפּהאַנדלונג פון אַלע באַוועגונגען פון משיחישער אויסלייזונג פון בר כוכבא ביז הערצלע

פון יוסף שפּירא

(איין־און־צוואַנציקסטע פאָרזעצונג)

די קבלה און איר ווירקונג אויף דעם משיחישן אידעאַל

אין דעם דרייצנטן יאָרהונדערט האָט דאָס אידנטום ניט איבערגעשטאַנען אַזוי־פיל בלוטיקע רדיפות ווי אין די טעג פון די ערשטע און צווייטע נוסעי הצלב, דער־פאַר אָבער האָבן זיך אָנגעפאַנגען שווערע גזירות אין פאַרשייַדענע לענדער אין מערב אייראָפּע און אין מזרח. עס איז איינגעפירט געוואָרן די "געל לאַט" וואָס האָט באַ־צווועקט צו דערניידריגן דעם איד און אים אוועקשטעלן אין אַן ערגערער מדרגה ווי אַלע אַנדערע איינוואוינער. אין דעם יאָרהונדערט (1242) איז דער תלמוד פאַר־ברענט געוואָרן אין פראַנקרייך און עס זיינען געקומען אַנדערע שווערע גזירות.

עס זיינען אויך געווען גזירות פון גירושים פון פראַנקרייך און פון ענגלאַנד. אידן האָבן אָנגעפאַנגען פאַרלאָזן זייערע גלות לענדער און זיינען אוועק אין א נייעם גלות, קיין פּוילן, ליטע און אַנדערע. מזרח אייראָפּייאישע לענדער.

אויך אין דעם גייסטיקן אידישן לעבן האָט ניט געהערשט קיין פרייליכע שטימונגען. עס איז געפירט געוואָרן דער קאַמף קעגן דעם רמב"ם, וועלכער איז שוין דאַן געווען טויט און עס איז געווען, די אַלטע אידישע האָפענונג פאַר זון פון משיח איינשטעלן אַן אַנדערע. מוזן אַן אַנדערע כוחות אין מען האָט דעם באַראַדט־נעם אַן אַנדערע. אַזוי אַרויסגעמען דאָס פאָלק פון זיין טאָג־טעגלאַכן לעבן, דאָס אויבערפירן אין א העכערער וועלט, וואו מען קען דערגרייך צו אַלעס דורך אויבער־נאַטירלאַכקייט — אין די דאָזיקע פאָלע האָט אין יענעם יאָרהונדערט געשפּילט די קבלה, וואָס האָט אָנגעפאַנגען אַלץ מער און מער פאַרנעמען אין אָנגעזעענעם פּלאַץ אין דעם אידישן לעבן.

די קבלה שטרעבט צו דערהויבן דעם מענשן צו א הויכער מדרגה, ביז וואָ־נעט ער וועט דערגרייכן צו אַזאַ שטופּע אַז ער וועט אַרום זיך זעען בלויז א וועלט פון גייסט און דאַמאָלסט וועט אַראָפּנדרעדן דיר געטלאַכע שפּע אויף דעם דאָזיקן אויס־דערוויילטן אין אַר וועט זאַכה זיין צו א נשיקה (קוש) — דער קוש פון דעם וואָס לעבט אייביק אין דער האַר אין אַלע באַשעפענישן און דער מענש וועט אין זיך דער־פילן די נבואה.

אַזאַ דער מענש זאָל זיך קענען דערהויבן צו אַזאַ מדרגה דאַרף ער האָבן גענוג כח זיך אָפּצוזאָגן פון פיל תאוות, זיך צו רייניקן אין הייליקן, ביז וואַנען ער קען דערגרייכן די צען ספירות. ער מוז אויך קענען דערהויבן זיין נשמה דערצו, אַז זי זאָל זיין צווישן די אויסדערוויילטע, ווייל לויט דער קבלה, זיינען פאַראַן פיר־ערליי נשמות: די ערשטע איז "נפש", וואָס איז פאַראַן אין יעדער זאַך וואָס געפינט זיך אויף דער וועלט, אפילו זעען עס באַוועגט זיך ניט. "נפש" איז א "נשמיות'דיקע" נשמה. נאָכדעם קומט "רוח", די נשמה וואָס איז פאַראַן אין יעדער שפּראַצונג און אין יעדער לעבעדיקער זאַך און זי ענדיקט זיך צוזאַמען מיט דעם גוף. נאָכדעם קומט "נשמה". וואָס בלויז דער מענש באַזיצט. עס איז אָבער פאַראַן א תנאי, א איד מוז אָפּהיטן די תרי"ג מצוות און א ניט־איד דיר דיזן מצוות פון די "בני נח" אום צו האָבן די דאָזיקע נשמה, וועלכע איז אייביק. נאָך האָבער איז די נשמה "חיה", וועלכע איז א מתנה פון יעדן מענש, וואָס קען זיך דערהויבן צו א העכערער מדרגה. אָבער אויסער די דאָזיקע פיערליי נשמות איז נאָך פאַראַן א אַנדער נשמה "יחידה", וועלכע איז פאַרבאַהאַלטן פאַר אויסדערוויילטע און נאָך דעם טויט פון איר באַזיצער קערט זי זיך אום צו דעם "אין סוף".

אָט דאָס איז די וועלט פון דער קבלה וואָס פירט דעם מענשן פון מדרגה צו מדרגה און זעלן אַזוי אַרויסגעהן צו דער מדרגה פון א נביא. עס איז קיין וואונדער ניט, ווען דאָס פאָלק האָט זיך באַצייטערט פאַר די טרעגער פון דעם דאָזיקן הויכן אי־דעאַל פון א וועלט פון גייסט, איז א צייט ווען די דער וועלט פון נשמות, האָט מען פאַר זיך ניט געזעען קיין זין און תכלית, קיין אויסוועג און צוקונפט.

ווען די קבלה האָט זיך אָנגעפאַנגען איז אומבאַקאַנט. די מיסטישע שטימונ־גען האָבן זיך נאָך בעראַגן יאָרן פריער. נאָך איז ביי איינס פון תלמיד האָם פון גערעדט ווענן "פרדס". אין די צייטן פון די גאונים זיינען שוין אויף געווען מיסטי־שע אַנטפּלעקונגען, אָבער ערשט אין דעם דרייצנטן יאָרהונדערט, ווען דער ראַציאָ־נאַליזם (די שטה וואָס איז געבויט אויפ'ן שכל) וואָס האָט געהערשט אין דער פיר־לאָזאָפיע פון דער אידישער רעליגיע אין די דריי הונדערט יאָר פון ר' סעריח גאון ביז דעם רמב"ם, האָט־נעמוזט מאַכן פּלאַץ פאַר דעם מיסטיציזם, האָט די קבלה זיך אָנגעפאַנגען באַפעסטיקן.

זעלבסטפאַרשטענדלאַך, אַז די קבלה האָט אויף געהאַט איר איינענעם בליק אויף דער אידישער אויסלייזונג, וואָס האָט באַדאַרפט געווען זיין א "מייסטיקע" און ערשט אין די שפּעטערדיקע יאָרן, האָבן מקובלים אויף געדרעט פון א "ערדישער" אויסלייזונג, ווען זיי האָבן מיט זייערע אויגן צוגעזעען די אידישע צרות.

ר' משה בן נחמן (רמב"ן)

איינער פון די ערשטע מקובלים, וואָס האָבן זיך גענומען אויסרעכענען דאָס יאָר פון אידישער אויסלייזונג איז געווען ר' משה בן נחמן (רמב"ן) פון גרונדי, וועל־כער האָט געלעבט אין די יאָרן 1195—1270. ער איז געווען א גרויסער תלמודיסט, אָבער צו דער זעלבער צייט האָט ער אויף אָפּגעגעבן זיך מיט דער תורה פון קבלה.

דער רמב"ן איז געווען א קלאָרער דייַנקער און האָט זיך ניט אַריינגעלאָזט אין דער מחלוקת, וואָס עס האָט דאַן געהערשט צווישן די פאַרטיידיקער פון רמב"ם און זיינע קעגנער. ערשט ווען איין צד האָט אָנגעפאַנגען וואַדפן דעם צווייטן חרם, האָט ער זיך ביי זיי געבעטן, זיי זאָלן דאָס ניט טאָן. ער האָט בכלל געשטרעבט צו פאַראייניקן די קבלה מיט דעם תלמוד און דאָס מאַכט אפשר אויף קלאָר, ווארום דער רמב"ן אַלס מיסטיקער האָט דאָך אַרויסגעצייגט צו זיין ראַציאָנאַל, ווען ער האָט גערעדט וועגן רעליגיעזע ענינים און געזוכט צו באַגרינדן זיינע מיינונגען מיט טיפער לאָגיק.

אין זיין "ספר הגאולה", וואָס איז אָפּגעדרוקט געוואָרן אין לאָנדאָן אין דעם יאָר 1909, זוכט דער רמב"ן צו באַווייזן, אַז דאָס יאָר 1358 וועט זיין דאָס יאָר פון אידישער אויסלייזונג. אַנדערע פאַר אים האָבן שוין אויף אָנגעוויזן אויף דעם יאָר. די אויסרעכענונג איז לויט די פסוקים פון דניאל, דעם רמבנ'ס ראיות זיינען אָבער שטאַרק איבערצייגנדיק און זיי האָבן דאַרום געמוזט האָבן א גרויסע ווירקונג אין זיין דור.

דאָ וועט אָבער זיין פאַר אונז אינטערעסאַנט צו באַמערקן, צו וואָס פאַר א מין אויסלייזונג דער רמב"ן, אַלס מקובל, האָט געשטרעבט. ער ווייזט אָן, אַז ווען די אידישע זינד זאָלן זיין אַזוי גרוים, אַז זיי זאָלן שוין מער ניט קענען האָפן, אַז עס וועלן מקוים ווערן די הבטחות, וואָס עס איז זיי געגעבן געוואָרן אין דער תורה, אָדער צוליב אירגענד וועלכער אַנדער סיבה, וואָלט נאָט מערנ'ים געוואָלט אומקערן די איידן זיינער זעלבסטשטענדיקייט, וואָלט דאָס אויך ניט אָפּגעשטעלט די אידן פון אָפּהיטן די תורה. די אידן שטרעבן אויך ניט צו "ביאת המשיח" צוליב דעם וואָס דאָס אַליין וועט דערפירן צו א געוויסן סוף, ווייל דאָס איז ניט דער ציל אַז זיי זאָלן ווידער קענען עסן פון די פרוכט אין אַרץ־ישראל, אָדער האַנה האָבן פון אַנדערע פאַרגעניגנס; אפילו ניט דאָס וואָס עס וועט זיי געבן א מעגלאַכקייט צוריק אויפ־שטעלן דעם בית־המקדש און מקריב זיין קרבנות, איז די גרעסטע אידישע האָפע־נונג. די אמת'ע אורזאַך וואָרום אידן וואַרטן פאַר משיח'ן איז דאָס, וואָס זיי וועלן דאַן קענען צוזעען, ווי עס וועט זיך פאַרשפּרייטן אויף דער וועלט מער ריינקייט און הייליקייט און זיי וועלן קענען זיין צוזאַמען מיט די נביאים און כהנים. אין אַנ־דערע ווערטער, די אידישע ביינקעניש פאַר דעם אויסלייזער, איז די שטרעבונג צו א הייליקן לעבן, וואָס קאָן זיין בלויז אין אַרץ־ישראל.

(פאָרזעצונג קומט)

די פאַרשטאָרבענע באַראַנעסע ראָט שילד -- אַן אמת'ע אידישע נשמה

(א בריוו פון פאַריז)

פון י. שעכטמאַן

'מיט עטלאַכע וואָכן צוריק האָט מען דאָ אין פאַריז געבראַכט צו קבר ישראל די אַלטע באַראַנעסע טערעזע דע־ראָט־שילד. ווי באַקאַנט קומען פאַר אַן אויפשטאַנד שידוכים, דער עיקר צווישן די מיטגלידער פון דער משפחה גופא. אויף טערעזע דע־ראָטשילד איז געווען די דריי־טע טאָכטער פון דעם באַראָן שאַרל דע־ראָטשילד פון נעאַפּאָל (אַן אייניקל פון דעם אַב־המשפחה פון דער פּראָפּיליע ראָט־שילד) און פון זיין שוועסטער קינד לואיז דע־ראָטשילד. זי איז געבוירן געוואָרן אינם יאָר 1846. אין עלטער פון 24 יאָר האָט זי חתונה געהאַט מיט איר שוועסטער קינד, מיטן באַראָן דזשיימס עדוואַרד דע־ראָטשילד, דער זון פון דעם לאַנ־דאָנער נאַטאַניעל דע־ראָטשילד און פון שאַרלאָטע דע־ראָטשילד. די עלטערע טאָכטער פון דעם שעף פון דער פאַרי־זער לינעע פון די ראָטשילדס, דזשיימס דע־ראָטשילד. דאָ סאַין אויף אַזאַ אופן געווען, אַזוי צו זאָגן, א ראָטשילד פון א לע זייטן, א באַראָנעסע פון דורות, א איטאַליענישע־פּראַנצויזיש־ענגלישע אַרי־סטאָקראַטיע פון קאָפּ ביז די פיס. אין דער זעלבער צייט איז די באַראָנעסע טערעזע דע־ראָטשילד אין פאַרלויף פון איר קאַנצאַ לאַנגן לעבן (זי איז געשטאָר־בען אין עלטער פון 84 יאָר). געווען א טיפּיש אידישע גוטע פרוי, ווי עס שיל־דערט איר די אידישע טראַדיציע אין די מזרח אייראָפּייאישע ענדער.

אין איר פּערזענלאַכן לעבן האָט זי קיין גליק ניט געהאַט. איר מאַן, א קלו־גער ענערגישער סימפּאַטישער און געלערנ־טער מענש, וועלכער האָט זיך א סך פאַרנומען מיט פּראָבלעמען פון אידישער געשיכטע און האָט פאַטאַניזירט די "גע־זעלשאַפט פאַר אידישע וויסנשאַפטן", איז געשטאָרבן עלף יאָר נאָך דער חתונה, אין עלטער פון 36 יאָר, די יונגע אַלמנה איז געבליבן אַליין מיט צוויי קינדער. דאָס צווייטע מאָל האָט זי ניט חתונה געהאַט און זי האָט זיך אָנגענאָמען געווידמעט דער דערציאונג פון די קינדער און דער וואוילט־טעטיקייט. אין משך פון פערציק יאָר, ביז'ן לעצטן טאָג פון איר לעבן, איז זי געווען א ביישפּיל פון א גוטער און וואוילטעטיקער אידישער פרוי אין איר פּערזענלאַכן. הן אין געזעלשאַפטלאַכן לע־בען.

ווי כמעט אַלע ראָטשילדן איז זי גע־ווען זייער רעליגיעז אין דעם טרדיציאָ־נעלן זין פון דעם וואָרט. יעדן פרייטאָג אוונט פלעגט זי קומען אין דער סינאַגאָ־גע אויף ריו דע לאַ וויקטואַר און פלעגט דאַרט דאַוונען און בעטן צו גאָט צוזאַמען מיט אַלע "פּשוט'ע" אידישע פרויען. איר הויפּט־אויפמערקזאַמקייט איז אָבער גע־ווען קאָנצענטרירט אויף דער וואוילטעטי־קייט. אויף דעם געביט האָט זי זיך אויס־געצייכנט אפילו צווישן די אַנדערע ראָט־שילדס, וועלכע האָבן געמאַכט פילאַנ־טראָפּיע אַזוי צו זאָגן פאַר זייער "פראָ־פעסיע". זי האָט ניט נעמאַכט קיין אונ־טערשייד צווישן אידישע און ניט אי־דישע וואוילטעטיקע אינסטאַלטן. אָבער מער פון אַלץ האָט זי זיך דאָך אָפּגעגעבן מיט אידישע ענינים און אידישע אינטע־רעסן. נאָך אַלס א גאַנץ יונגע פרויליין האָט זי שטענדיק געטראַכט אין אַט דער ריכטונג. מיט עטלאַכע צענדליקער יאָר צוריק האָט זי פאַרעפנטלאַכט א קליינ־ער בוך אונטערן נאָמען "איינצלנע בלעטער פון א טאָג־בוך פון א יונג פרייליין". אין דעם ניט פּרעטענציעזן אָבער טיף אויס־ריכטיקן און שיינען ביכל זעט מען, ווי אַזוי די יונגע טערעזע דע־ראָטשילד איז שוין פאַר איר חתונה געווען טיף פאַר־אינטערעסירט מיט דער פראָבלעם, — ווי אַזוי העלפט מען אָרימע ברידער און שוועסטער. פאַר איר איז די וואוילטעטי־קייט ניט געווען א מצוה־ענין, אָדער א מין געזעלשאַפטלאַכער שפּיל, נאָר א דער־פילונג פון א מאָראַליש רעליגיעזן חוב, א נשמה זאַך, א טיפע אינערלאַכע באַפר־דיקונג. אַזוי זי האָט נעשאַפן א גאַנצע ריי פון וואוילטעטיקע אונטערנעמונגען, דער עיקר פאַר קינדער. אויפן באַרג־פּליאַזיר, האָט זי געגרינדעט א דיספּאַנסער פאַר טובערקולאָזן קראַנקע קינדער, אין קר־אַנקנהויז — א אין קינדער אַמבולאַטאָריע, אין שאַטיליי — א האָספּיטאַל. זי האָט גע־האָלפן צענדליקער אַנדערע אַנשטאַלטן — אין ניט נאָר מיט זעלן, נאָר אויך מיט פּרעזענלאַכער טעטיקייט. כמעט יעדע פאַר וואָכן פלעגט זי קומען פּערזענלאַך אין די אַנשטאַלטן, וועלכע זי האָט גע־שאַפן אָדער אונטערשטיצט, פלעגט זיך אינטערעסירן מיט יעדער קליינקייט, פלעגט אַריינטראָגן וואַרימקייט און אינ־טימקייט צווישן די קינדער און קראַנ־קע, וועלכע האָבן איר באַמת פאַרגע־טערט.

די אַלטע באַראָנעסע האָט געהאַט, פאַר־שטענדעניש אויף פאַר די פראַגן פון דער רעליגי